

מבחן מסכם – רמה בסיסית • לשון כיתה ט' – מחווה

משך הבחינה: שעתיים • סך הכול 100 נקודות. המבחן בנוי לפי מבחן «תנופה» בשפת אם לכיתה ט' ותוכנית הלימודים בחטיבת הביניים: הבנת הנקרא (איתור מידע, פרשנות והיסק, הערכה ביקורתית), הבעה בכתב וידע לשוני. יש לענות על כל השאלות. קראו את שני הטקסטים בעיון; מספרי השורות מופיעים בשוליים. בשאלות הפתוחות ענו במשפטים שלמים ובמילים שלכם.

טבלת ניקוד		
חלק	ניקוד מרבי	ניקוד שהתקבל
חלק א: הבנת הנקרא	35	
חלק ב: הבעה בכתב	25	
חלק ג: תחביר	20	
חלק ד: מערכת הצורות	20	
סה"כ	100	

חלק א: הבנת הנקרא (35 נק')

1 איתור מידע: בחרו את התשובה הנכונה לפי הטקסטים. (3 נק')

א. לפי הכתבה, מדוע בני נוער מרגישים עייפים בשעה מאוחרת יותר מילדים וממבוגרים?

○ משום שהם משתמשים במסכים יותר מכולם

● **משום שבגיל ההתבגרות הפרשת המלטונין מתחילה מאוחר יותר**

○ משום שהלימודים מתחילים מוקדם

○ משום שהם ישנים בצהריים

ב. לפי הסקר (טקסט 2), איזה אחוז מהתלמידים ישנים פחות משמונה שעות בלילה שלפני יום לימודים?

○ 18% ● **65%** ○ 47% ○ 72%

2 מהו הרעיון המרכזי של הכתבה «השעון הפנימי של בני הנוער»? ומה תפקידו של

התיאור שבפתיחה (בשורות 1-4)? (4 נק')

תשובה אפשרית: רעיון מרכזי: העייפות של בני נוער בבוקר נובעת משינוי טבעי בשעון הביולוגי ומחוסר שינה – לא מעצלות – ויש דרכים להקל עליה (2). תפקיד הפתיחה: תמונה מוכרת מחיי היום-יום שמושכת את הקורא ומציגה את הבעיה ואת הדעה הרווחת («עצלות») שהכתבה באה לערער עליה (2).

3 מבנה הכתבה: כתבו את התפקיד של כל פסקה בכמה מילים. (6 נק')

היכן בטקסט	תפקיד הפסקה
בשורות 5-12	הסבר מדעי: השעון הביולוגי והמלטונין
בשורות 13-16	הצגת הבעיה: פער בין שעת ההירדמות לשעת ההשכמה – חוסר שינה
בשורות 17-24	השלכות המחסור בשינה (ריכוז, מצב רוח, בטיחות)
בשורות 25-30	גורם שמחמיר את הבעיה: המסכים
בשורות 31-38	פתרון מערכתי – שינוי שעת הלימודים – וקשייו
בשורות 39-43	פתרונות אישיים וסיכום

4 קשרים לוגיים: כתבו את הקשר הלוגי שמבטאת כל מילת קישור, והציעו מילת קישור אחרת באותו קשר. (5 נק')

מילת הקישור	היכן בטקסט	הקשר הלוגי	מילה חלופית
משום כך	בשורות 5-12	תוצאה	לכן / לפיכך
לעומת זאת	בשורות 13-16	ניגוד	אולם / ואילו
יתרה מזו	בשורות 17-24	הוספה (חיזוק)	נוסף על כך / זאת ועוד
אף על פי ש	בשורות 24-17	ויתור	למרות ש / אף ש
אם כן	בשורות 24-17	מסקנה	אפוא / לכן

5 משמעות בהקשר: התאימו כל מילה או ביטוי למשמעותם בכתבה. (4 נק')

טור ב

טור א

1. גזרת גורל (בשורות 39-43)

3 דוחה ומאט

2. מתמשך (בשורות 13-16)

4 עשייה קבועה לאורך זמן

3. מעכב (בשורות 25-30)

1 דבר שאי אפשר לשנות

4. התמדה (בשורות 39-43)

2 שנמשך זמן רב

6 מיזוג מידע: הסבירו כיצד נתוני הסקר (טקסט 2) מחזקים שתיים מן הטענות שבכתבה. לכל טענה ציינו היכן היא מופיעה בכתבה (למשל בשורות 13-16, בשורות 25-30). (5 נק')

תשובה אפשרית: טענה 1 (בשורות 13-16): בני נוער ישנים פחות מהמומלץ – בסקר 65% ישנים פחות משמונה שעות (2.5). טענה 2 (בשורות 25-30): המסכים מרחיקים את השינה – 72% משתמשים בטלפון במיטה, ובקרבם שיעור הישנים פחות משבע שעות כמעט כפול (2.5). אפשר גם: בשורות 17-24 קושי בריכוז – המנהלים מדווחים על קושי להתרכז בשיעור הראשון.

7 בשורות 17-24 מתואר ניסוי בתרגילי חשבון. מה מוסיף הניסוי לטענה שמחסור בשינה פוגע בתפקוד? ומה אפשר ללמוד מן הפרט שהתלמידים «העריכו שתפקודם לא נפגע»? (4 נק')

תשובה אפשרית: הניסוי מוסיף ראיה מדעית מדודה (יותר טעויות, יותר זמן) לטענה, ולא רק קביעה כללית (2). הפרט מלמד שמי שחסר לו שינה אינו מרגיש בפגיעה, ולכן הסכנה גדולה יותר – אי אפשר לסמוך על התחושה האישית (2).

8 הערכה ביקורתית: האם הכותב מציג את הצעת הלימודים המאוחרים (בשורות 31-38) באופן מאוזן? נמקו בשתי ראיות מן הטקסט, וכתבו אם לדעתכם הדבר מחזק או מחליש את הכתבה. (4 נק')

תשובה אפשרית: כן, באופן מאוזן יחסית (1): הוא מציג יתרונות (נוכחות, ציונים, מצב רוח) וגם קשיים (הורים העובדים מוקדם, הסעות וחוגים) ואת החשש שהתלמידים יירדמו מאוחר יותר, ומשיב עליו בנתון (2). הדבר מחזק את הכתבה – הקורא סומך יותר על כותב שאינו מסתיר את הקשיים (1). תשובה אחרת מנומקת היטב תתקבל.

חלק ב: הבעה בכתב (25 נק')

1 סיכום (60-80 מילים): סכמו את הפסקאות המופיעות בשורות 17-30 – מה המחיר של מחסור בשינה, וכיצד המסכים מחמירים את הבעיה. כתבו במילים שלכם, בלי דוגמאות. (10 נק')

תשובה אפשרית: מחוון (10 נק'): תוכן 5 – השלכות על ריכוז וזיכרון, על מצב הרוח ועל הבטיחות (2); האור הכחול מעכב את המלטונין (1); התוכן במסכים מעורר את המוח ויוצר מעגל (2). הכללה וניסוח עצמי בלי דוגמאות ובלי העתקה (3). אורך ורצף במילות קישור (1). לשון תקינה (1).

2 כתיבה טיעונית (180–220 מילים): מועצת התלמידים מציעה שהלימודים בבית ספרכם יתחילו בשעה שמונה וחצי. כתבו מכתב למנהל בית הספר ובו הביעו את עמדתכם. כתבו פנייה וחתימה, טענה ברורה, שני נימוקים (לפחות אחד מן הטקסטים), טענה נגדית והפרכתה, וסיום. (15 נק')

תשובה אפשרית: מחוון (15 נק'): תוכן 7 – עמדה ברורה (1), שני נימוקים מפותחים, אחד לפחות מן הטקסטים (3), טענה נגדית והפרכה (2), התאמה לנמען – פנייה מנומסת למנהל (1). מבנה 4 – פנייה וחתימה (1), פתיחה, פסקאות וסיום (2), מילות קישור (1). לשון 4 – משלב רשמי (2), כתיב, התאם ופיסוק (2).

חלק ג: תחביר (20 נק')

1 ציינו את התפקיד התחבירי של הצירוף שבמירכאות « » (נושא, נשוא, מושא ישיר, מושא עקיף, לוואי, תיאור – כתבו את סוג התיאור). (10 נק')

- א. «המוח» מפריש חומר בשם מלטונין. ← **נושא**
- ב. המוח מפריש «חומר» בשם מלטונין. ← **מושא ישיר**
- ג. השינה אינה «בזבוז זמן». ← **נשוא (שמני; «אינה» – אוגד)**
- ד. האור «הכחול» מטעה את המוח. ← **לוואי**
- ה. «בגיל ההתבגרות» השעון הפנימי משתנה. ← **תיאור זמן**
- ו. בכל בוקר התלמידים יוצאים «לאור היום». ← **תיאור מקום**
- ז. נער «בן חמש־עשרה» מרגיש עייף מאוחר. ← **לוואי**
- ח. «בגלל העייפות» התלמידים אינם מרוכזים. ← **תיאור סיבה**
- ט. הרופאים ממליצים «על שינה של שמונה שעות». ← **מושא עקיף**
- י. הנער מתקשה «לפקוח את העיניים». ← **מושא (שם פועל)**

2 קבעו את סוג המשפט: פשוט, מורכב או מאוחד. במשפט מורכב – העתיקו את הפסוקית וכתבו את תפקידה; במשפט מאוחד – כתבו את הקשר הלוגי. (6 נק')

- א. כשמחשיך, המוח מפריש מלטונין. ← **מורכב – «כשמחשיך»: פסוקית תיאור זמן**
- ב. הנער אינו עייף, ולכן הוא מחזיק בטלפון. ← **מאוחד – קשר של תוצאה («ולכן»)**
- ג. מחקרים מראים שהתמונה מורכבת יותר. ← **מורכב – «שהתמונה מורכבת יותר»: פסוקית מושא**

3 חלקים כוללים: כתבו מהם החלקים הכוללים בכל משפט ומה תפקידם התחבירי. (4 נק')

א. חוסר שינה מגביר עצבנות, מקשה להתרכז ומאט את התגובה. ← «מגביר», «מקשה»,

«מאט» – נושאים כוללים

ב. משחקים, סרטונים והודעות מעוררים את המוח. ← «משחקים», «סרטונים»,

«הודעות» – נושאים כוללים

חלק ד: מערכת הצורות (20 נק')

1 כתבו את השורש, הבניין והגזרה של כל פועל מן הכתבה (אם הפועל בשלמים – כתבו «שלמים»). (10 נק')

הפועל	שורש	בניין	גזרה
מצלצל	צ-ל-צ-ל	פיעל	מרובעים
מפריש	פ-ר-ש	הפעיל	שלמים
מוצאים (את עצמם)	מ-צ-א	פעל (קל)	נחי ל"א
להתמודד	מ-ד-ד	התפעל	כפולים
הוסיפו	י-ס-פ	הפעיל	נחי פ"י

2 מיינו את המילים לפי דרך התצורה שלהן. (5 נק')

שורש ומשקל	בסיס וצורן סופי	הלחם	ראשי תיבות
מחשב, הסעה	ספרייה, ילדות	רמזור, מדרחוב	מנכ"ל, דו"ח

3 כתבו את שם הפעולה של כל פועל. (5 נק')

א. השָׁכִים ← השְׁכָּמָה

ב. הפְּרִיש ← הפְּרָשָׁה

ג. התְּרַכֵּז ← התְּרַכּוּזוֹת

ד. שִׁפֵּר ← שִׁפּוּר

ה. נִרְדָּם ← הִרְדָּמוֹת